

քաղաքացիական խօսքը (Հետոյ խօսք առաւ Լ. Պարսնեան ժողովրդապետը, յիշեց մի առ մի թանգարանիս գործիչները, որոնց ջանքովն հաստատուեցաւ հայ թանգարանը։ Ահա այն զիստ որ գործիչները, Վր. Հերման Լնտոն, հռչակարացի ու սուգիչ Փէշտի համարարանին, Սոնկոթ, «Միլիթիա», մանաւանդ լրագրին հանգուցաւ խմբագրապետը եւ (Հուլիոս Սիր-զայեան) ժողովրդապետը երբ կը շեշտէր ամէն մէկ գործիչի անունը, «Նիցցէ», իրր պատասխան կը հնչէր ներկաներէն։ Արտասուեալով որ այս բնիկով ծանրացաւ մասնաւորապէս Սոնկոթի հայասիր որեւոյն վրայ եւ մաս ի մէջ այլոց թէ Սոնկոթի մարմինը այժմ թէեւ հոս չի գտնուիր, սակայն ապահով եղէք որ իւր հոգին ներկայ է։ — Սոնկոթ անունը մանաւ հայուն պատշտի անուն մը դարձած է։ — Ղառախօսաց կարգին երրորդը եղաւ Սարգաթեան ընկերութեան հռչակարար պատգամաւորը. «առ լոկ գովասանք հիւսեց այսպիսի արդիւնաւոր ձեռնարկութեան մը համար, որուն փայլն արդէն ներկայէն կը տեսնուէր։ Զորրորդ ամէնէն աղիցելի բանախօսն եղաւ Ղուր-ճովի հայ ժողովրդապետը, որ հազիւ օրս ժամանած էր քաղաքս։ Աղգասիրական ձօն մըն էր ամբողջ խօսածը առ ժողովականս, որպէս զի այսու ամէն հայ իւրովսանն նպաստ մ'ընէ մանուկ թանգարանիս դէպի այրու-թիւն զարգացման համար եւ բանակցութեան վերջաւորութենէն ետքը, երբ դեռ «Նիցցէ», ներու աղմուկը չէր դադարած Վր. Հ. Լնտոն ծանոց (Հուլիոս Սիրզայեանի) շնորհաւորական ձեռագիրը, որ տկարութեան պատճառով չէր կրցած ներկայ գտնուիլ հանդիսութեանցս։ Չուղարական ազգային երգը, զոր անհնապէս երգելին քառաւայն հայ որդանոցի այսիկոթը, վերջ տուաւ հանդիսութեանց եւ ժողովուրդը սկսաւ թանգարանիս առարկաներն հետաքրքրութեամբ զննել։ Ստոյգ է թէ քիչ ժամանակէ մէջ թանգարանիս մէջ ամփոփուած ասիական առարկայից բազմութիւնն եւ յարգն զարմանք ու գովասանք միայն խիլ կու տան զննողին բերնէն վարչներու ջանիցը համար։ Աւերդի չէ անշուշտ յիշատակել հոս մէկ երկու առաւելայ որոնք զազափարմը կրնան տալ հայ թանգարանի բովանդակութեանը վրայ։ Թանկազնի խաչ մը,

Վրդարեան եպ. ին, զոր Հայք գործածած են քաղաքս թափօրաբար մտած միջոցին, դեռ նանշաներ, հայ ձեռագիրներ, դրամ ու արեւնանց, հին գորգեր, հայաստա անօթներ, ասիական գործու իրերը, հռչակական ամաններու թեկոթներ, հին պատկերներ, արձաններ եւն եւն։

Լնտոն մը, որ անմահ պիտի մնայ ոչ միայն հայ թանգարանիս անուանը հետ, իրրեւ հաստատիչ հայ թանգարանիս, այլ եւ բոլոր հռչակարար հայութեան հետ, է Վր. Հ. Լնտոնին անունը, որ մանաւ հայութեան համար հրապարակի վրայ միշտ առաջին գործիչն եղած է թէ իր ծրագրերներովն, թէ իր գրութիւններովն եւ թէ իր ձեռնարկու ոգովն, Այս մեծ հռչակարար հայասիրին համար «Լնտոն» երկար է իր օրերը, մաղթանքն է մեր արախն միակ իղձը։

Կիլիս, 20 Սեպտ. 1909:

Հ. Ա. Հ.

ՄԱՅՆԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Պատկերազարդ Հայոց Պատմութիւն (Միջին Ա.), Դարի խաչկոնք, Կ. Պոլիս 1909:

Կորածագ ազատութեան շնորհիւ սկսան Հայոց Պատմութեան դասագրքեր թէն ոչ ողորդել, բայց հետզհետէ լոյս տեսնել եւ կ'երեւայ թէ շատեր ալ կը սպասեն իրենց կարգին մամուլայ տակ մտնելուն։ Որչափ ալ ուրախալի եւ առգարեւ այս երեւոյթը, բայց միւս կողմանէ չենք կրնար զսպել գլխու շարժում մը ի նշան տհաճութեան, տեսնելով որ ցարդ իբրեւ գաղտնի հրատարակածներէն եւ ոչ մին ունի այն հանգամանքն ու պայմանը, որ այժմ այսպիսի դասագրքեր մը կը պահանջուի։ — Ասոց կարգին մէջ դասելի է Դարի խաչկոնքի Հայոց Պատմութիւնը։

Ստոյգ է խաչկոնք իւր դասագրքով գոհացուցած է մանկավարժական պահանջը, բայց թէ ուրիշ առաւելութիւններով ալ կրնար ճոխացնել իւր հեղինակութիւնը, այդ ամենէն նկատի չէ առած։ Հոս կը շատանա յառաջ բերել ինքնին իսկ յարգելի չեղինական խօսքերով այն մանկավարժական առաւելութիւնները, զորոնք ինքնին մատնանել ըրած է։ «Պատմական նիւթերը վերածուած են գոգոս»